

Duv rievtesvuohta suittuj ja huksuj

Oahpestiddje vuorrasijda

Din rätt till vård och omsorg
En vägvisare för äldre
översättning till lulesamiska

Sisadno

Gut máhtta viehkev oadtjot?	3
Majna máhtta viehkev oadtjot?	6
Gejna galggá aktavuodav válldet?	12
Patiänntasihkarvuolta ja oasálasjvuolta	15
Man ednagav máksá?	21
Jus dán illa dudálasj	24
Báhkolissta	28
Muhtem ájnas lágá	31
Telefánnánummara & sválldasa	33

Dát álgusvaddem tjálosäijggolágas suoddjiduvvá.
Sihhtámerkan galggá gálddo diededuvvat. Almodittjat gávájt, kártájt ja illustrasjávnajt rávkaduvvá tjálosäijgáda loahpe.citat ska kállan uppges.

Álgusvaddem gávnnu pdf:an Sosiálistivra webbabielen.
Álgusvaddemav máhtta áttjudit ietjá hámen jus áno.
Gatjálvisá ietjá hámiij birra rájaduvvi alternativaformat@socialstyrelsen.se

ISBN 978-91-7555-401-3
Artihkalnr 2016-10-6

Gávvar Marcus Lundstedt, Scandinav Bildbyrå
Ulmutijjn gávájn ij la tjanos sisadnuj.

Gut máhtta viehkev oadtjot?

Duv viehkkedárbbu mierret

Varresvuohta- ja skihpasujtto ja sosiáladievnastusá vuorrasijhukso li Svieriga buorreviessoma oase. Njuolgaduvvi lágajns ma biedji aktugattja sujto ja huvso dárbov guovddelin. Varresvuohta- ja skihpasujttoláhka diedet sujtovs sámme vidjurij álles álm mugij. Gánna l skihpasujtos stuorámuvs dárbbu galggá ávdáv sujttuj oadtjot. Sosiáladievnastusláhka dunji vaddá rievtesvuodav doarjjaj hájmmadievnastusá hámen, árudagáv náv gáhtjodum vuorrasijárromsajen (lágan gáhtjoduvvá sierralágásj árromsadjen) jali ietjá viehkev ja dárjav majt dávkk darbhattja ja majt ij la máhttelis ietjáláhkáj oadtjot.

Gut máhtta dievnastusáv ja huvsov oadtjot?

Gájkajn gudi adni dievnastusáv ja huvsov dárba hi la rievtesvuohta dárjav áhtsát sosiáladievnastuslága milta. Oadtjotjit diedoijt jus dujna l rievtesvuohta hájmmadievnastussaj jali ietjá doarjjaj de háhttu átsálvisáv dahkat kommu vna sosiáladievnastusán. Kommuvnan la vággo gisvuohta gájkka átsálvisájt guoradit. Ienemusát doarjjagiehtadalle dájmat duv ássjev. Jus giehtad alle gávnna dujna illa rievtesvuohta váhkkáj majt la áhtsám, de dujna l rievtesvuohta oadtjot márráduváv mav máhtá duobbmotávlláj gujddit (lágá ienebuv gáktu dárjav átsá 19. bielen).

Vissa kommuvnajn vuorasulmuvsj máhtta ekonomalásj dárjav oadtjot gá lagámuvsberaj sujtti. Álu gáhtjoduvvá hájmmasujttodoarjjan.

Gá gávnada doarjjagiehtadallijn ja vájvve l dárogielav ságastit jali ságasta siejvvemgielajn de máhtá viehkev dálkás rávkkat.

Vissa guovlojn Svierigin, náv gáhtjodum tjuottjudusguovlojn, rijkalásj unneplágogielajn sámegiella, suomagiella ja meángiella sierrasajádagáv. Lága birra rijkalásj unneplágoj ja unneplágogielaj dárjavjn. Jus ságasta sámegiela, suomagiela jali meángiela ja áro tjuottjudusguovlon de dujna l rievtesvuohta aktavuodav válldet fábmudagáj njálmálattjat ja tjá lalattjat ietjat unneplágogielan. Tjuottjudusguovloj álggolin aj la máhttelis ietjat giela v ávkkat jus fábmudagáj li bargge gudi máhtti dájt giela jt.

Rievtesvuohta doarjjaj

4 kap. 1 § sosiáladievnastuslágan la tjáledum:

“Gut iesj ij máhte ietjas dárbojt állidit jali máhtta dajt ietjáláhkáj állidahttet de sujna l rievtesvuohta doarjjaj sosiálasiebrerádes ietjas bierggimij (bierggimdoarjja) ja ietjas viessomvuohkáj ietján.”

Miedogisvuohta I vuodonjuolgas

Lagámusberraha jali bargge máhtti diededit dán viehkev dárba. Kommuvnna de galggá náv gáhtjodum ávddålmerustallamav dahkat. Mierkki kommuvnna dujna aktavuodav váldá ja dujsta gatjât jus viehkev sidá. Dujna I agev rievtesvuohta nádot.

Diedo duv birra suoddjiduvvi sekretessas

Diedo duv persávnálasj vidjurij birra suoddjiduvvi biejadusájs sjávovälgogisvuoda ja sekretessa birra. Tjálálvisá majt giehtadalle dáhká doarjja-merustallama gáktuj ja viehkkedagoj tjadádibme majt la miededuvvam, li suoddjidum. Mierkki da e oattjo lågáduvvat e ge vatteduvvat gullumáhtes ulmuttij váni duv miededime dagi. Dujna I gis ietjanit rievtesvuohta láhkát ja moattedit tjálálvisájt.

Umasslágásj dájmadiddje valla aktisasj njuolgas

Kommuvnna val oadtju guoradit ja mierredit dárja birra. Moadda dájmadiddje oadtju gis dárjav dájmadit. Aktugasj vidnudagá, kooperatijva ja vuododusá oadtju de huvsov dájmadit kommuvna dahkamusá milta. Lánndadikken ja kommuvnan la oajvveávdásvástádus varresvuohta- ja skihpasujtos. Máhtá aj priváhtta sujttovaddijs dájmaduvvat, dat javllá aktugasj vidnudagá, kooperatijva ja vuododusá. Vájku gut dájmat sujtovej huvsov de sámmi njuolgasusá li fámon iehtjádij siegen sekretässaj, sjávovälgogisvuohtaj ja gáhttjuj.

Báhkotjielggidusa

Doarjja – viehke sosiáladievnastuslága milta, buojkulvissan hájmmadievnastus, árudahka vuorrasijárromsajen, oasálasjvuhta biejjvedáimán.

Sosiáladievnastust – tjoahkkenamma sosiála doajmmaj majt kommuvna li vällgogisá dájmadit, bv. vuorrasijhukso, doarjja boastoaddnijda, doarjja ja dievnastus ulmutijjda sáhtusvuodajen ja aktugasj- ja fuolkkehukso. Doajmma njuolgaduvvá i.s. sosiáladievnastuslágas (SoL) ja kommuvnajen la álgomus ávdásvásstádus.

Varresvuhta- ja skihpasujtto – Kommunaj ja lánndadikkij varresvuhta- ja skihpasujttoávdásvásstádus njuolgaduvvá varresvuhta- ja skihpasujttolágas (HSL). Kommuvnajen ja lánndadikkij la ávdásvásstádus váksjut varresvuhta- ja skihpasujtto állit rávkalvisájt buorre sujttuj. Galggi aj fállat rehabiliterimán, habilit-erimán ja viehkenävojt vuorrasijda ja ulmutijjda sáhtusvuodajen ja hieredit skihpavuodav. Patiántaláhka, mij 2015 jagen fábmuj bádi, nanustahtta i.s. patienta máhttelisvuodav diededimev oadttot ja válljit almulasj biednigahtedum primerrasujttov.

Majna máhtá viehkev oadtjot?

Makkir viehkev la máhttelis oadtjot mierreduvvá makkir dárbo dujna li. Dujna l rievtesvuohta áhtsát majt sidá, vájku viehkev majt sidá ij javladuvá kommuvnalasj njuolgadusájn gánná áro. Jus sidá gujddit, de duobbmastávlá mañutjissaj ma mierredi makkir vähkkáj dujna l rievtesvuohta (lågá ienebuv gáktu dárjav áhtsá 19. bielen). Viehkev majt dujna l rievtesvuohta oadtjot galggá duv máhttelisvuodajt nannit ietjat árudagán viessot jali ietjáláhkáj viessot iesjrádugis viessomav. Láhka javllá ahte kommuvnaj doarjja galggá ”hábbmiduvvat ja tjadáduvvat aktan aktugattjajn”. Dujna l de rievtesvuohta ávdđájbuktet ietjat vuojnojt gáktu sidá viessot ja vieleduvvat. Häjmmadievnastus giehpel árggabiejvev dunji. Jus sidá viehkev häjmmabargujn jali persávnálasj sujtujn de máhtá häjmmasujtov áhtsát. Häjmmadievnastusáv máhtá oadtjot goappátjagá sahte viessomin ja vuorrasijárromsajen. Häjmmadievnastusá dagojda gullu snivvim, oasestibme ja ietjá goahtebargo. Häjmmadievnastusbargge máhtti aj duv tjuovvot váttstajimen jali sosiálalasj dájmajda. Máhtti aj duv viehkeidit umasse sujttodahkusij, bv. persávnálasj huvsujn náv gák idetgárvodibme ja biebbmam. Häjmmadievnastusán la iehketja idjapatrulla vaj máhtá sujtov ja viehkev idja biejeve oadtjot.

Jasskadabbo jasskvuohtalármajn

Jasskvuohtalármajn áleda barggijt idja biejeve, juoga mij dávk dábdusj jasska dunji ja duv lagámusberrahijda. Jasskvuohtalármma installeriduvvá duv árudagán ja aktiduvvá telefávnáj. Jus dán la oadtjum lárma installeridum de l ájnas dán agev diededa lármmaguovdátijj jus dáhtádájmadiddjev málso jali málso gábdđábáddetelefoniddjaj.

Jáhtet vuorrasijárromsadjáj (sierralágásj árromsadjaje)

Jus dárba ienep vijdesbirástiddje sujtov ja huvsov de máhtá áhtsát vuorrasijárromsadjáj jáhtet, náv gáhtjodum sierralágásj árromsadjaje, gák la tjáledum sosiáladievnastuslágan. Vuorrasijárromsajen aj máhtá häjmmadievnastusáv viehkev oadtjot majna sahtebiejve dárba ja álu danna gávnnu skihpasujtár ja ietjá sujttobargge gudi li álediddje idja biejeve. Moatten vuorrasijárromsajen la sujttoávdásstiediddje skihpasujtár ja stuoves dáktárvuohta árrujda, valla gut sihtá de sujna la rievtesvuohta ietjas dáktárv bisodit.

Vájku áro vuorrasijviessomin de dat la ietjat árudahka ja bargge galggi duv priváhttaviessomav vieledit. Dánna mierreda goassa soames galggá guossidit. Vuorrasijárromsadjaje jali sierralágásj árromsadjaje máhtá aj juogosárromsadjajen, skihpahäjmmajen jali sujtto- ja huksoárromsadjajen gáhtjoduvvat. Moadda kommuvna gáhttju gájkka dájtt árromhámijtt vuorrasijárromin. Vájku gáktu árromsadjaje gáhtjoduvvá de sujtto ja dievnastus sierralágásj árromsajen galggá duv jasskavuoda, aktisasjuoda ja iesjmierredime dárbbuj hiebadum.

Umasslágáj árromsaje

Sierralágásj árromsaje vuorrasijda (vuorrasijárromsaje) = doarjja sosiáladievnastuslága milta

Jasskavuohtaárromsaje = árromsaje rabás márnánin sieldes ráddjidum máhttelisvuohta barggijt ávkkít.

Senioraárromsaje, 55+ árromsaje = árromsaje rabás márnánin ulmijn vuorrasijda

Loabedus párajda aktan árrot

Vuorrasap pára gudi li aktan árrom málggadav e galga dárbaht sierralakkoj jáhtet gá sunnus akta dárbahtjá ienep sujtovej ja huvsov. Guosská viessomkvalitehtav ja jasskavuodav loabedibmáj párajda gudi sihti ávddálijguovlluj aktan árrot. Gánna mierreduvvá árudagáv vuorrasijviessomsajen la rievtesvuohta aktan árrot suv gállasjuojmijn jali aktanárroj. Gáhtjoduvvá párraárromloabedussan. Ávddálbiedadus párra l aktan árrom guhkep ájgevej jali, jus akta guojmme juo árrom vuorrasijárromsajen, ja párra l ávddála aktan árrom guhkep ájgevej.

Gut dárbaht vuorrasijviessomsajev la val áhttsen árromsadjáj, vájku sán sihtá mañenis suv guojmevej.

Vuorrasap pára aj gudi goappátja libá mieduvvam árudagáv vuorrasijviessomsajen la rievtesvuohta aktan árrot. Ávddálbiedadus la párra sihtá aktan árrot.

Dujna l rievtesvuohta dárjav áhtsát

Kommuvna doarjjagiehtadalle máhtta diededit makkir viehke l máhttelis oadtiot gánna áro. Máhtá agevej áhtsát viehkevej majt aná dárbahta. 4 kap. 1 § sosiáladievnastuslágas (SoL) buktá ulmutjin la rievtesvuohta áhtsát dárjav vájku mij la tjáledum kommuvalasj njuolgadusájn.

Doarjja juohkusijda sierralágásj dárboj

Kommuvna doarjja vuorrasijda máhtta ájgodum juohkusijda majn li sierralágásj dárbo. Ulmme juogosárromsadjáj máhtta álu ahte árrom galggi jasskavuodav ja aktisasjuodav dábdát ja sábrástallam la danen guovddelin.

Biejvedájma ulmutjijda demánsaskibádagáj álu barggi dájmavej majt oassálasste dábdái árvulattjan buorre viessomij. Máhtta árrot bv. musijkka ja lávllom, sjattadakbargo jali ságastibme. Sábrástallam ulmutjij sámmi

vidjurin l aj ájnas. Ietjá biejuvvedájmajn li miellogisá bv. rubbmelasj hárijjidal- lamij ja rehabiliterimij ja aktavuodav válldi ulmuttij gudi li bv. juolggedoad- jemis jali stroke:as dejvadallam.

Vuorrasijhukso barggij gudi unneplågogielav ságasti

Svieriga rijkalasj unneplågo li juvdára, roma, sáme, svieriksuobmelattja ja duornusliegega. Jiddisj, románagiella, sámegiella, suomagiella ja meängiel- la li rijkalasj unneplågogiela. Rijkalasj unneplåhkon li vissa sierralágásj rievtesvuoda tjanádum giellaj. Rievtesvuoda li tjáledum lágan (2009:724) rijkalasj unneplågoj ja unneplågogielaj birra. Lága ulmme l suoddjit unne- plågogielaj ja unneplågo galggi máhttet ietjasa kultuvrav bisodit ja ávdedit. Kommuvnajn ja fábmudagáj Svierigin la vällggogisvuoha diededit lága ja dan rievtesvuodaj birra.

Vissa bájkijn Svierigin, náv gáhtjodum tjuottjudusguovlojn, sámegiela- lan, suomagiela jali meängiela la sierrasajádahka. Jus ságasta sáme- gielav, suomagiela jali meängiela ja áro tjuottjudusguovlon de dujna l rievtesvuoha aktavuodav válldet fábmudagáj njálmálettat ja tjálatattat ietjat unneplågogiela. Tjuottjudusguovlo álggolin aj galga máhttet ietjat giela ávkkít jus fábmudagáj li bargge gudi máhtti dájt giela.

Láhka diedet, jus dán dav áno de galga máhttet barggijs gudi sámegiela- lav, meängiela jali suomagiela ságasti vuorrasijhuvso álles jali ásiht oadtjot. Vájku áro kommuvnan mij ij gávnnu tjuottjudusguovlon de dujna l rievtesvuoha vuorrasijhuksoj ietjat giela jus gávnnu bargge gudi giela máhtti. Makkir kommuvna li tjuottjudusguovlo gávnná webbabielen mi- noritet.se mij sámedikkes dájmaduvvá.

Válde aktavuodav ietjat kommuvnaj jus sidá diehtet makkir njuolgasusá li fámon oattjotjit vuorrasijhuvso ietjat giela.

Jus dujna l ietjá hájmmagiella gá dárogiella jali unneplågogielaj akta? Muhtem kommuvnaj máhtta gávnnut vuorrasijhukso mij dájmaduvvá barg- gijs gudi duv hájmmagiela ságasti. Ságasta doarjjagiehtadallijn!

Dáلكkum ietjá giela

Gá sosiáladievnastus gálggá dunjii vaddet aktugasjbiebadum diededimev de bargge gálggi vieledit i.s. makkir kultuvralasj ja giela lasj duohke l dujna. Mierkki ahte bargge, jus la dárbbu, bierriji dáلكáv ávkkít gá diededi.

Vájku ij aktak dujsta gatjáda, de iesj máhtá ádnat dáلكáv oadtjot jus da- kkirav dárba. Aktavuodav de válde kommuvnaj, mij ávdásvásstádusáv adná dáلكájs. Vájku dujna l lagámusberaj gut máhtta dáلكkut, de oajvvaduvá almulasj dáلكáv ávkkít majt kommuvna ásat.

Kultuvralasj sieradusá ja sieradusá vuojnojn ulmuttij gaskan umasslágásj rijkaj dahká muhtem vidjurijn lisj dáلك buorre ávkkít tjanágahtes dáلكájt.

Dujna I rievtesvuohta vuohkasit duostoduvvat

Ádájakmáno 1.b. rájes gávnnu riikkalasj árvvovuodo sosiáladievnastusá huvson vuorrasij gáktuj. Árvvovuodujn miejnniduvvá etikkalasj árvo ja nárma ma galggi vuodon árrat barggij vuorrasijhuvson. Galga dárjav ja viehkev vuogasláhkáj oadtjot ja galga máhttet soabttosomav dábdát. Náv guhkev máhttelis galga máhttet válljit goassa ja gáktu galga dárjav, viehkev ja dievnastusáv oadtjot.

Ienep kommuvna li adnegoahtám bájkálasj árvulasjvuohtaloabedusájt.

Loabedusá vuojnnuui umassláhkáj umasse kommuvnajn valla ulmme I sámmi: Árvulasjvuohtaloabedusá galggi dunji tjielggit gáktu vuorrasijhukso vielet ja suoddi duv priváhttaviessomav, duv rubbmelasj integritehtav, duv rievtesvuodav iesjmierredibmáj ja oasálasjvuohtaj ja ienep.

Duv kommuvna bájkálasj árvulasjvuohtaloabedusá galggi duodastussan jali loabedussan dunji vuojneduvvat. Árvulasjvuohtaloabedus háhttu sisanedit loabedusáv ietján gá masi I rievtesvuohta lága milta jali juo I miededuvvam. Jus vuorrasijhukso ij állida majt loabet de máhtá gujddit. Aktavuodav válde duv kommuvnajn oattjotjit diededimev makkir bájkálasj árvulasjvuohtaloabedusá ma li fámon. Huomaha kommuvna e háhttu ietjasa árvulasjvuohtaloabedusájt adnet valla ienemusá li ávdedime dakkir loabedusájt.

Kommuvnna I válggogis dárjav lagámusberrahijda vaddet

Kommuvnna I válggogis lagámusberrahijjt doarjjot. Hájmmadievnastus la álu ávkken gesi sujtti lagámusberrahav hejman. Jus lagámusberrahav sujtti de máhtá dárjav áhtsát allasit. Dujna I rievtesvuohta márrádusáv oadtjot mij diedet jus la dárjav miededuvvam jali ij. Dujna I aj rievtesvuohta gujddit kommuvna márrádusáv.

Málsudimdievnastus álu gávnnu hejman ja biejjvedájma ulmutijida demánsaskibádagáj. Ietjá doarjja I ienebut ulmmen lagámusberrahijda, b.v. ságastallamjuohkusa, áhpadus ja doarjjaaktavuohta giehtadallij.

Lagámusberaj- ja patiántasiebre álu fálli áhpadusájt i.s. skibádagá birra mij la ulmtjin majt sujtti. Áhpadusá vaddi aj máhttelisvuodav gávnadit iehtájádj gudi ietjasa lagámusberrahijjt sujttiji.

Viehkkenävo ja árudakhiebadibme

Jus dujna I sáhtusvuohta de dávk dárbahittja viehkkenävojt ma giehpedi duv fertbájvvásasj viessomav ja dahká ahte dábdá sihkarvuodav. Viehkkenävo ja ietjá doarjja márijju I aj dárbulasj oassen duv dálkudimen jali rehabiliterimin. Buojkulvisá viehkkenävojt majt oattjo barggoterapevta baktu I vierrastávllá, rullatávrrá ja strámpparáhtte. Muhtem viehkkenävo li mávsodak valla muhtemijs iesj háhttu mákset. Vissa viehkkenävojt máhtá loaddnut ja ietjádijt

háhttu lággit. Álu li dáktára, barggoterapevta, skihpagymnasta ja logopeda gudi tjállli viehkenävojt.

Árudakhiebadibme dávk giehpedisj dunji ietjät árudagán ja viehket duv danna árrat ja viessot. Dábálasj dago li sjielmájt ierit válldet vaj álkkebut bássa rullatávrajn jali vierrastávlájn. Árudakhiebadibme máhtá aj guoskat stuoráp dagojda, náv gák hissav installerit jali hivsigav ja lávvgomlanjáv ádstuhttet. Aktavuodav válde kommuvnajn ienep diedojda.

Persávnálasj viehke

Persávnálasj viehke la máhttelis oadtjot jus gábtjádová lágas dárja ja dievnastusá birra vissa ulmuttjida sáhtusvuodajn (LSS). Ienemusát mávsálvis miededuvvá persávnálasj váhkkáj Oadjodájmadagás sosiáladievnastusbálka milta. Jus dujna l árrum persávnálasj viehke ávddál 65 jage de dav oattjo bisodit álles viessomav jus la dárbulasj, valla ij la máhttelis dunji oadtjot ienep viehketijmájt mannel gá la 65 jage állim. Persávnálasj viehke ij máhte 65 jage álldara mannela áhtsát.

Dálvudimdievnastus busa sadjáj

Dálvudimdievnastus la dievnastus gesi sáhtusvuoda diehti ij máhte bussajn mannat jali ietjá aktisasj dálvudagájt. Gut vierrastávláv ávkki máhtá mannat sierralágásj hiebadum minibussaj. Dálvudakvidnudagá vuodji dálvudimanojt kommuвна dahkamusá milta. Máksá rájsojs ja álu l rievtesvuoha rájsojda ráddjidum márráj. Rijkkadálvudimdievnastus baktu l máhttelisvuoha guhkep rájsojda Svierigin. Ienep diededimev oattjo ietjat kommuvnan, ietjat dajvan jali ietjat lánndadikken.

Ásskoulmusj ja tjuottjodiddje

Jus la skibás jali ietjá oares ij des máhte ietjat priváhttaekonomidjas ávdásvástádusáv adnet jali ábjat ietjat rievtesvuodajt sujton ja huvson, de máhtá ásskoulmutjis viehke oadtjot. Ásskoulmusj (gut aj máhtá árrat kujnna) ávdásvástádusáv adná duv riekniga mávseduvvi ja máhtá doarjot doarjjamerustallamijn ja ietjá aktijvuodajn.

Jus la miededuvvam ásskoulmutjav de dujna l huoman sámmi rievtesvuoha degu ávdebut iesjmierredibmáj.

Jus dán la skibás jali ietjá oares i máhte ietjat jali ietjat ábmudagáv ábjat de l máhttelis viehke tjuottjodiddjes oadtjot. Tjuottjodiddjen la ienep vijdesbirástiddje rievtesvuoda gá ásskoulmutjin. Tjuottjodiddje iesj mierret duv ábmudagá badjel ja duv ávdás gájkajn ma li dahkamusán.

Ásskoulmutja ja tjuottjodiddje galggi agev barggat tjerda milta mij la ienemusát ávkken gesi barggi. Jus dujna l ásskoulmusj jali tjuottjodiddje de sán agev galggá dujsta gatjádít duv vuojnov ájnas ássjijn. Jus ij la máhttelis de ásskoulmusj jali tjuottjodiddje máhtá aktavuodav duv gállasjuojmijn jali aktanárrijn válldet.

Jus dujna li gatjálvisá ásskoulmutja ja tjuottjodiddje birra de galga aktavuodav váldet alemusmindárijn ietjat kommuvnan. Diggeriektá mierret jus ulmusj galggá ásskoulmutjav jali tjuottjodiddjev oadtjot. Alemusmindár váksjut ahte ásskoulmutja ja tjuottjodiddje állidi ietjasa vágogisvuodajt.

Dievnastusá ma e rávka dárbbomerustallamav

Lága milta vissa kommuvnalasj rievtesvuodaj birra kommuvnna oadtju fállat vissa dievnastusájt ulmutijda gudi li 67 jage állim jali vuorrasappo (jali ietjá áldar majt kommuvnna l mierredam) vani sierralágásj dárbbomerustallam rávkaduvvá. Persávnálasj sujtovej la gis máhttelis dan lága milta vaddet.

Kommuvnna mierret makkir dievnastusá galggi fáladuvvat ja man márráj galggi fáladuvvat. Kommuvnna mierret aj makkir mávso galggi váldeduvvat. Dievnastusáj gáktuj kommuvnan ij la vágogisvuoha dokumenterit danen gá ij guoska doarjjadagojda. Ij ga maná gujddit márrádusájt dievnastusáj birra..

Buojkulvis dievnastussaj la náv gáhtjodum dahkalimdievnastussan. Dievnastus la mij vuorrasijt praktijkalasj dahkamusáj viehket, bv. tjuovg-gabáhttsájt málsot ja vindeklinjijt gahtsot. Dievnastus máhtá mávsodak jali binnep mávsujn.

Goahtedievnastusá värrobinnedimijn

Máhtá iesj válljit goahtedievnastusájt värrobinnedimijn ávkkít. Dán gut la vuorrasap jali állessjattuk mánná vuorrasij, máhtá goahtedievnastusájt njuolgga priváhtta vidnudagás oasstet. Vidnudak ádnu de värrobinnedimev dan máksuj. Buojkulvis dakkir dievnastusájda l snivvim, vindekbassam, bivtasbassam ja muohtagoajvvom. Máhtá aj árrót viehkken persávnálasj rájnasvuodajn ja gárvodimijn ja nuoladimijn

Goahtedievnastusá e gullu sosiáladievnastusá doajmmaguovlluj. Várrodájmadagán gávnnu ienep diededibme dán birra.

Gejna galggá aktavuodav válldet?

Kommuvna merustallá duv átsálvisáv Häjmmadievnastus, árudak vuorrasijárromsajen ja ietjá vuorrasijhuvsov majt máhtá áhtsát ietjat kommuvnan. Áno ságastit doarjjagiehtadallijn! Duv dáktár jali distriktasujtár máhtá aj duv viehkedit aktavuodav kommuvnajn válldet.

Jus galga semesterij mannat ietjá kommuvnaj de duv häjmmakommuvnna galggá ávdásvásstádusáv válldet doarjja- ja viehkkedagojs maj dárba. Semesterkommuvnna jali náv gáhtjodum guossidimkommuvnna la välgogisvuolta guoradallat makkir dagojt dárba ja de állidit dajt.

Jus sidá jáhtet ietjá kommuvnaj de galga aktavuodav válldet dajna kommuvnajn. Duv átsálvis galggá merustaláduvvat sämmiláhkáj náv gák gejda juo danna árru. Jus dujna alla álldara, sahtusvuoda jali tjavgga skibádagá diehti l vijdes sujtto- jali huksodagoj stuovva dárbbu, de máhtá áhtsát dagojt kommuvnan gási sidá jáhtet. Duv átsálvis dárja birra de galggá merustaláduvvat sämmiláhkáj náv gák sidjij gudi juo kommuvnan árru.

Doarjjagiehtadalle guoradallá duv dárbojt

Doarjjagiehtadalle barggi kommuvnna dahkamusá milta ja mierredi jus ja man márráj galga viehkev miededuvvat. Doarjjagiehtadalle gávnnuji gájkka kommuvnajn valla muhttijn gáhtjoduvvi doarjjamerustallen, häjmmadievnastusviehkedit dajen jali ietjá.

Duv átsálvis dárja birra ij dárba tjálatattjat árru. Nuoges la gá giehto doarjjagiehtadalláj majna viehkev dárba.

Dingo ájgev gávnadibmáj. Máhtá ietjat gállasjuojmev jali ietjá lagámusberrahijt maññáj válldet jus sidá. Buorre lisj dávk ulmutjav maññáj válldet gá galggá edna diededimev oadtjot. Jus dujna l vájvve dárogielav dádjadit de máhtá dálkáv adnot.

Doarjjagiehtadalle galggá gávnadimen átsádit manen viehkev átsá, makkir dagoj bierggi ja majna viehkev dárba. Doarjjagiehtadalle galggá dunji diededit makkir dago li kommuvnan fállat.

Muhttijn dávk gávnnutji moadda máhttelis vuoge viehkev oadtjot. Buojkulvissan máhtá häjmmadievnastus aktidum biejuvvedájmajn alternatijvvan árudahkaj vuorrasijárromsajen. Doarjjagiehtadalle galggá guhkás máhttelis vieledit duv sávdusájt.

Válljimfriddjavuolta häjmmadievnastusán

Vissa kommuvnna fálli válljimfriddjavuodav vuorrasijhuvson. Mierkki dán iesj oattjo valljit gut galggá dájmadit dagojt majt la miededuvvam. Doarjjagiehtadalle dunji diededimev vaddá makkir dájmadiddjij gaskan la máhttelis valljit. Jus dán i sidá jali dán i iesj máhte valljit de doarjjagiehtadalle galggá duv viehkedit gá fállá viehkev dájmadiddjes majt kommuvnna bálkki ulmutjijda gudi e ietja vallji.

Vuorrasijoahpestiddje

Vuorrasijoahpestiddjen máhtá buohtastahttet vuorrasijárromsajijt ja häjmmadievnastusáv álles Svierigin. Goappátjagá kommuvnalasj, priváhtta ja vuojtodis dájma gávnnuji. Gehtja Vuorrasijoahpestiddjen www.socialstyrelsen.se/aldreguiden

Riektásihkar merustallam

Dujna I rievtesvuohta rávkkat buorre duosstomav ja riektásihkar giehtadallamav. Doarjjagiehtadalle galggá árrat váttuk, ássjásasj, rievttuk ja galggá duv roattujn duosstot. Dujna I rievtesvuohta vuojnojt vaddet tjáallvisájda majt doarjjagiehtadalle dahká guoradallamin ávddál gá doarjjamärrádus mierreduvvá. Märrádus galggá agev dokumenteriduvvat. Märrádus máhtá mierreájggásasj jali fámon árrat mierredahtes ájggáj.

Hilgudismärrádus galggá agev tjáallatjat ja galggá árrat tjelggasit vuodum. Doarjjagiehtadalle galggá diededit dunji gáktu I máhttelis märrádusáv duobmostávláj gujddit. Lágá ienebuv x. bielen.

Kommuvna mierret dárja birra

- Aktavuodav válde kommuvnna doarjjagiehtadallijn gá dárba hájmmadievnastusáv jali ietjá dárjav kommuvnas.
- Gá átsálvisáv dagá de dujna I agev rievtesvuohta tjáallasj märrádusáv oadtjot.
- Hilgudismärrádus galggá agev árrattjáallatjat.
- Jus dán illa dudálasj märrádusájn de máhtá duobmostávláj gujddit.

Dujna I máhttelisvuohta moaddi viehkev áhtsát

Jus aná kommuvnna ij la mierredam dunji nuoges viehkev de máhtá áhtsát ienebuv jali ietjá viehkev. Rádje ij gávnnu galli máhtá dárjav áhtsát. Vuodonjuolgadis la ahte märrádus dárja birra I fámon ávddálijguovlluj jali bájvváj majt kommuvnna I mierredam. Kommuvna máhtá sierralágásj ássjen ádásismerustallat märrádusáv jus duv dárbo viehkes la tjelggasit rievddaduvvam.

Iesjmiedogisdoajmma | goappátjagá duodden ja alternatijvvan

Ietján gá kommunvaj sosiáladievnastusá gávnnuji moatten kommuvnan iesjmiedogis dájma. Girkko, Röda korset, lagámusberaj- ja pensjånerrasiere fálli áhpadusáv, dálvudimev, ráddnadievnastusáv, álggobiejvijt ja ietjá sosiálasj dájmajt. Iesjmiedogisorganisasjåvnå muhttijn aktanbarggi sosiáladievnastusáj ja máhtti duodden sosiáladievnastussaj doajmmat.

Máhttá aj alternatijvvan dunji gut ij sidá jali ij la rievtesvuohta vähkkáj kommuvnas.

Patiänntasihkarvuohta ja oasálasjvuohta

Primerrasujton la dujna rievesvuohta mannat makkir sujttovaddáj sidá. Varresvuohta- ja skihpasujtto l vágogis dunji vaddet diededimev mij la hiebadum dunji aktugattjan. Galga i.s. diededimev oadtjot duv varresvuohtavidjura birra, tjerda ma gávnnuji ájggeguovddelis átsádibmáj ja sujttuj ja máhttelis dálkudime. Sujtto ja dálkudime galggi guhkás máhttelis ”tjadáduvvat rádedimen patientajn”. Máhtá válljit hiejjtet jali guodet oajvvadum dálkudimijs.

Dálkkum ietjá gielajda

Gá varresvuohta- ja sujttobargge galggi dunji vaddet aktugasjhiebadum diededimev de bargge galggi vieledit i.s. makkir kultuvralasj ja gielak duohke l dujna. Mierkki bargge, jus la dárbulasj, galggi dálkáv ávkkít gá diededi.

Vájku ij aktak dujsta gatjáda, de iesj máhtá ádnót dálkáv jus dakkirav dárba. Dalloj aktavuodav váldá kommuvnajn, mij ávdásvásstádusáv adná dálkájs. Vájku dujna l lagámusberaj mij dálkkut máhtta, de oajvvaduvá huoman ávkkít almulasj dálkáv gev lánndadigge jali kommuvnna ásat.

Kultuvralasj sieradusá ja sieradusá vuojnojn ulmuttij gaskan umasslágásj riikkas dahká, muhtem vidjuriijn dávk lisj buorre iesjrádálasj ulmuttij gut dálkku.

Siejvvegielladálkká ja sahtedálkkum

Ulmuttijda gudi li bieljedime mánnarájes (mánnavuohtabeljedime), bieljedimttjalmedime, állessjattukbieljedime ja gullovahágahtedum de lánndadikke li vágogisá fállat geida árru lánndadikken ja stuovva danna viessu, dálkkádievnastusáv náv gáhtjodum sahtedálkkumij. Sahtedálkkumin la i.s. skihpasujtomanádibme.

NUBBE VUOJNNO (ådåstahtedum dálkasasj merustallam)

Vissa vidjurin la dujna riektá nubbe vuojnnoj, d.j. ådåstahtedum dálkasasj merustallam speciálistas, ietján gá duv daktára merustallam. Máhtá gábtjtát

- jus la lássá dálkasasj márrádusá ávdån
- jus dujna l hágganihtte jali sierralágásj tjavvga skibádahka
- jus dálkasasj dálkudibme máhtá sierralágásj vádájt dunji buktet
- jus duv válljimin la sierralágásj stuorra ájnasvuolta duv boahhteájge viessomkvalitähhtaj
- us ij la állu tjielgas makkir dálkudibme mij la hiebalgamos jur dunji.

Huomaha: Rievtesvuolta Ådåstahtedum dálkasasj merustallamij ij la fámon bádnesujton.

Duv sujto ja dálkudibme dokumenteriduvvá journalan

Ulmme patiänntajournalav tjället la ávdemusát ávdedit buorre ja sihkar sujttuj. Journala galggá i.s. sisanedit diedojt birra makkir diededimev dán la oadtjum ja makkir márrádusá li dagádum duv sujto ja dálkudime birra. Jus dán i lulu dádjadit juojddá journalan, de sidá soabmåsav tjielggit. Jus aná juojddá journalan la boasstot jali ij la állu duolla, de máhtá dav tsuojgodit. Tsuojgodusá gálggi journalan tjáleduvvat.

Máhtá ságastit daktárijn jali skihpasujtárijn gut la tjálalvisás ávdåsvásstedam.

TJOAHKENANEDUM JOURNÁLLATJÁLLEM

Ulmme tjoahkenanedum journállatjállemijn la varresvuohta- ja skihpasujtto galggá oadtjot div sujttodárbos ienep tjoahkenanedum gáváv vattátjit dunji buoremus máhttelis sujto. Ulmijn div sujtto galggá náv sihkar gá máhttelis sjaddat de dávk álobu gudi sujton oasálassti dárbahttji div journálan láhkát. Div sujtto máhttá sisanedit aktavuodajt sujto umasslágásj ásiij ja tjoahkenanedum journállatjállemijn diedo div journálan máhtti sirdeduvvat umasslágásj dájmaij gaskan. Besa aj gárddádit div sujttohistárjav juohka bále gá iejvvi ádá sujttovaddev. Oajvvenjuolgaussan la, diedo div varresvuoda jali ietjá persávnálasj vidjuriij birra e oattjo vatteduvvat ietjá sujttovaddijda váni div miededime daji. Jus miededa dav de val bargge gudi div sujton oasálassti gudi oadtju diedojs oasev válldet div journálan.

Stuoves sujttoaktavuohta

Dån galga máhttet jasskavuodav ja sihkarvuodav dábddát ja div varresvuohta- ja skihpasujtto galggá árrot náv aktelasj ja aktijdum gá máhttelis. Dujna I danen rievtesvuohta oadtjot náv gáhtjodum ”stuoves sujttoaktavuodav” gut máhttá div umassláhkáij viehkedit. Stuoves sujttoaktavuohta máhttá bv. aktijdit sujto dagojt ja aktavuohraulmutjin árrot varresvuohta-ja skihpasujtto ietjá ásiijda. Stuoves sujttoaktavuohta máhttá aj div viehkedit aktavuodan ietjá guosske fábmudagáij náv gák sosiáladievnastus jali Oadjofábmudahka. Stuoves sujttoaktavuohta máhttá árrot soames varresvuohta- ja skihpasujttobarggij siegen, bv. dáktár, skihpasujtár jali psykologa, jali ulmusj ienep tjuottjodus dájmaij. Stuoves sujttoaktavuohta nammaduvvá gá gudi ávdásvásstádusáv adni div sujtos mierredi dujna I dassta dárbbu, jali gá iesj dav áno. Stuoves aktavuohta I ájnas gá patientan la vijor mij skibádagá jali vahága diehti vádáv buktá patienta hággaj. Stuoves aktavuohta ávdásvasstádusáv adná aktavuodajs hággaanedim dálkudime gáktuj.

Varresvuolta- ja skihpasujtto hejman

Dunji máhttelisvuolta viehkev oadtjot vissa skihpasujttodagoj hejman aktugasj bálijn jali guhkep ájggáj, náv gáhtjodum hájmmaskihpasujtton. Ávdásvásstediddje hájmmaskihpasujtos la juogu lánndadigge jali kommuvna. Bargge varresguovdátjin jali duv doarjjagiehtadalle máhtti diededimev vaddet gáktu l duv kommuvnan. Duv dáktár jali distriktasujtár varresguovdátjin máhtta dunji ienep diededimev vaddet makkir máhttelisvuoda gávnnuji hábbmitjit hájmmaskihpasujtov duv dárbojs. Moatten kommuvnan la dálla ávdásvásstádus hájmmaskihpasujtos sahte árromsajen.

Kommuvna agev ávdásvásstádusáv adná hájmmasujtos sierralágásj viesomin.

Njálmmearresvuoltaamerustallam ja dárbulasj bádnesujtto

Jus dujna l sujtto- ja huksodagojs stuovva dárabbo de dujna l rievtesvuolta duv njálmmearresvuodas merustallam. Lánndadigge fálla bádnedáktáris jali bádnehygienistas mávsodak átsádimev. Sierralágásj bádnesujttodárjan vuorrasijda gudi dárbahti vijdesbirástiddje sujtto- ja huksodagojt gávnnu aj fáladus dárbulasj bádnesujto birra.

Mávso li sámmi náv gák manádimen varresvuolta- ja skihpasujton. Alámáksosuodje l fámon. Dujna l rievtesvuolta dárbulasj bádnesujttuj vájku dán illa njálmmearresvuoltaamerustallamav tjadádam.

Rievtesvuolta dálkasgáhttamij

Ájnas la duv dálkkasa buoragit aktan doajmmi ja dán buoragit dajs vieso. Dálkasgáhttamijn viehkken máhtta buorebut merustallat duv varresvuoltaavidjurav ja báhtusijtt dálkkasijds majt bára. Máhtta aj merustallat vadájt dálkkasij ja máhttelis tjuovvusijtt majt ij sidá. Dálkasgáhttam gálggá binnemusát akti jahkáj dagáduvvat jus la 75 jage állim jali vuorrasabbo (vájku áro sahte árromin jali vuorrasijárromsajen) jus la tjáledum vihtta jali ienep dálkkasa jali jus gáttá jali diedá dujna li vájve maj oarre l dálkkasa majt bára.

Jus la sujtto vahágij boadádallam

Jus dån sujtto vahágis boadádallá de sujtto vadde galggá ruvva máhttelis dunji diededit dáhpáduš la sjaddam mij la sujtto vahágav buktám

- majt sujtto vadde ájggu dahkat vaj sjimuk vahák ij vat galgga sjaddat igen
- dån máhtá gujddimusáv Inspeksjávnnáj Sujttoj ja Huksuj (IVO) diededit
- dån máhtá mávsálvisáv patiänntaduodastusás rávkkat
- gávnnuui patiänntasiebreráde maj vidno l patientajt doarjjot ja viehkedit.

Sujtto vadde galggá ienemusát aj dunji diededit sij li diededam IVO:j vahágis mij la buktám jali márjju luluj buktám tjavgga vahágav dunji (lex Maria). Dån galga de aj máhttelisvuodav oadtjot ietjat vásádusáv vahágis gávvit. IVO galggá gähttjat jus varrevuohta- ja skihpasujtto l guoradallam vahágav nuohkásit ja jus la hiebalasj biedjamdagojt álgadam hieredittjat vahák vat dávk sjattasj. Jus iesj i máhte duosstot diededimev de galggá lágámusberrahij vatteduvvat.

JUS SIDÁ VARRESVUOHTA- JA SKIHPASUJTTOJ GUJDDIT

Patiänntasihkarvuohtalágan mij fábmuj bádiij ádåjakmáno 1.b. 2011 la ulmme sujtto galggá sihkarabbo sjaddat. Jus dån la boasstotdåmajduvva de máhtá dav diededit. Lagámusberrahijn la aj rievtesvuohta gujddit sujttuj. Gujddimusá máhtti ávdedit sujtto buorep ja sihkarabbo gájkaida sjaddá. Inspeksjávnnáj Sujttoj ja huksuj (IVO) la gähttjofábmudahka goap-pátjagá varresvuohta- ja skihpasujttuj ja sosiáldievnastussaj. Jus dån sidá gujddit sujttuj de galga aktavuodav válldet Inspeksjávnnáj Sujttoj ja huksuj (IVO).

GUT MAJT DAHKÁ SUJTON JA HUVSON?

Distrikttadåktår/fuolkkedåktår: Átsát, diagnávsájt biedjá, dálkut ja dálkkasijt tjállá. Rádjá specialisstadåktárij jus la dárbulasj. Dåktåra li álu tjanádum varresguovdátijj jali fuolkkedåktårduos-tudahkaj.

Skihpasujtár: Ávdåsvásstádusáv adná patiänntalahka sujtto- ja dálkudimbargos. Skihpasujtára gávnnuji goappátjagá lánndadikke primerrasujton ja kommuvnalasj varresvuolta- ja skihpasujton.

Vuolep sujtár/sujtár: Dáhká praktijkalasj huksovidnojt ja vissa skihpasujttodahkamusájt. Vuolepsujtára ja sujtára val oadtju dálkkasijt juohket jus ávdåsvásstediddje skihpasujtár la delegerim dav barggodahkusav sidijj.

Doarjjagiehtadalle: Átsát viehkkeárbov ja mierret jus ja man márráj hájmmadievnastus jali ietjá vuorrasijhukso galggá miededuvvat. Doarjjagiehtadalle li kommuvnas bálggidum.

Ássudakoajvve/barggoláiddijiddje: Ávdåsvásstádusáv adná dájmas ja dan barggijs bv. hájmmadievnastusdajvan jali vuorrasijárromsajen.

Barggoterapávta: Hiebat ja oajvvat viehkkenävoj birra ja ásat hárijidallamprográmmav. Barggoterapevta álu oasálassti árudakhiebadimen.

Dietissta: Oajvvat biebmoo birra ulmutijjda gudi dárbahti ietjasa biebmoo hiebadit, buojkulvissan vissa skibádagá diehti.

Logopeda: Átsát ja dálkut vájvijt tjanádum giellaj ja hállaj ja átsát bárrám- ja njiellamvájvijt ja oajvvat hiebadimij birra.

Skihpagymnassta: Barggá rehabiliterimijn. Dálkut ja oajvvat hárijidallamprográmmav. Hiebat vissa viehkkenävojt.

Man ednagav máksá?

Ienemusát háhttu skihpasujtos, dálkasijs ja vuorrasijhuvsos mákset. Man ednagav háhttu mákset mierreduvvá gánná rijkan áro. Målsut aj majt mávso sisanedi. Mávso sujtos ja huvsos mierreduvvi juohkka kommuvnan ja lánndadikken. Lágan gávnnuji biejadusá gávnnuji ma suoddjiji ilá alla mávsojda.

Lánndadikke rabás varresvuohta- ja skihpasujtto

Lánndadikkij rabás varresvuohta- ja skihpasujtto gábtjtá sujto ja dálkudimev skihpasujttoduostudagán ja varresguovdátjijn, lánndadiggedájmáduvvi häämmaskihpasujtto ja sujtto ietjá sujttoásadusájn ma lánndadikke dájmáduvvi jali biednigahteduvvi. Lánndadigge agev ávdåsvåsståduvvi adnå dåktårbargojs. Jagen ij aktak dårbaaha mákset ienebuv gå vissa summaj (allamåksosuodje). Aktavuodav vålde ietjat varresguovdátjijn oattjotjit diededimev summa birra.

Gesi I rievtesvuohta dårbulasj bådnesujttuj gávnnu aj manådibme bådnedåktårin ja bådnehigiensistan allamåksosuojen. Njålmmearresvuohtamerustallam la agev mávsodak. Gå I sisitjåledum skihpadåben (måskos varresvuohta- ja skihpasujtto) de lánndadigge oadtju alemus jånndurmåvsov vålldet. Máksu ij gávnnu lánndadikke allamåksosuojen.

Dålkkasa

Dålkkasijda aj gávnnu alemus rádje man ednagav háhttu mákset jagen. Jus sidå gáhttit stuorra aktigålojs de máhttelisvuoda gávnnuji mávsov moatte sisimåkselij juohket. Oassemåksenvuogådahka mierkki ietjasmåksu máhttå jagen juogeduvvat vuostasj oasstemis ja mávseduvvat vissa summajn mánnuj. Gatjåda lagåmus dålkkasboargalin!

Kommuvnalasj sujtto ja hukso

Kommuvnna oadtju mávsojt i.s. häämmadievnastussaj ja biejevvedoajmmaj ja kommuvnalasj varresvuohta- ja skihpasujttuj vålldet. Kommuvnna agev ávdåsvåsståduvvi adnå varresvuohta- ja skihpasujtos sierralågås jårromsajen. Moatten kommuvnan li aj målssum ávdåsvåsståduvvi häämmadievnastusås. Sosiåladievnastuslågan gávnnuji biejaduså ma njuolgadi gåktu kommuvnna galggå merustallat aktugattja mávsojt. Máksnjuolgaduså li sårmmi våjku doajmma kommuvnas jali privåhtta vidnudagås dájmåduvvi.

A Sisboahhtomerustallam

Máksónjuolgadusá sosiáladievnastuslágan diededi i.s. makkir sisboadojt kommuvna oadtjo vieledit gá merustallá mávsov. Le sisboahto virges (ienemusát pensjávna), sisboahto áladusdájmas ja sisboahto kapitálas (bv. renta, oasosjuogadime). Kapitálla gis ij oattjo mávsov bájnattjit. Árudakduodde riekkniduvvá sisboahton. Merustaláttjit makkir máksov jur dán galga mákset de kommuvna háhttu duv máksónárev riekknit.

B Viessomnárrre

Viessomnárrre galggá gábtjtát sahte viessomgálojt (gehtja diehtogahpav 37. bielen) ja álles árudakgálov. Viessomnárrre mierkki dujna I rievtesvuohtha bisodit vuolemus summav ietjat sisboadojs ávddál gá mávso oadtju valdeduvvat. Umasslágásj vuolemussumma li ma mierreduvvi jus la aktuárro jali aktanárrro. Kommuvna galggá láhkabejadum unnemussumma milta merustallat duv viessomnárev. Aktavuodav vállde kommuvna máksogiehtadallijn oattjtít diedov ájggeguovddelis summa birra.

C Allamáksosuodje

Sosiáladievnastusláhka diedet alemus mánnomávsov majt kommuvna oadtjo válldet. Allamáksosuodje mierreduvvá haddevuodoárvos mij jahkásattjat rievddaduvvá. Dán i goassak dárba mákset ienebuv gá summav mij la merustaláduvvam sierraláhkáj dunji. Ienemusát máksá summav mij vuosstá-jvásttet allamáksosuojev.

Huomaha: Mierre allamáksosuodjáj ja viessomnárráj rievddaduvvá juohkka jage.

Dábálasj viessomgálo

Dábálasj viessomgálo majt binnemussumma galggá gábtjtát:

- Biebmo, gájka bárrusa
- biktasa ja gábmaga
- asstoáiggefritid
- rájnasvuohta
- loabddemgálvo
- bájvvásasjtidnik, telefávnná, TV:a-mákso
- viessobierggasa ja lihte
- häjmmaduodastus
- goahtelektrisitájta hushállsel
- räjsa
- dálkkasa, bádnesujtto, rabás varresvuohta- ja skihpasujtto.

Jus dujna älla biedniga árromgálluj ja sahte viessomgálojda de máhtá ekonomalásj dárjav/bierggimdárjav áhtsát. Aktavuodav válde kommuvnajn.

Majt máksá sierralágásj viessomin?

Biejadusá máksomerustallamij la sámmi vájku áro sahte árromsajen jali sierralágásj árromsajen. Jus áro sierralágásj árromsajen de ienemusát mávsá lágov árudagás. Lájggolága njuolgadusá lággomerustallamij la fámon ja dán bierru dájmadit lággosábadisáv oattjo.

Jus áro lanján máttijn látjujn de mávsá dan sadjáj mávsov árromsajes. Dakkir árromsadjáj gávnnu láhkabiejadum rádje man ednagav kommuvnna oadtju válldet. Oattjotjit diedov mij la alemus summa, de máhtá aktavuodav válldet máksogiehtadallijn duv kommuvnan. Gá áro sierralágásj árromsajen de mávsá lágov árudagás, mávsov sujtos ja huvsos ja mávsov biebmos.

Huomaha: Duv gállasjuojmme jali aktanárro ij galgá rievтугаhtes nievre-dum ekonomalásj vidjurin sjaddat danen gá dán háhttu vuorrasijárromsadjáj jáhtet.

Ienep diededibme

Oattjotjit ienep diededimev birra gáktu duv mávso merustaláduvvi de máhtá aktavuodav válldet máksogiehtadallijn duv kommuvnan.

Jus dån illa dudálasj

Märrádusájt sosiáladievnastusdagoj birra l máhttelis gujddit

Jus duv átsálvis vuorrasijårromsadjáj jáhtet hilgoduvvá de dávk la máhttelis ássjev duobmostávlån gáhttalit. Loabeduvá aj gujddit jus miededuvá binnep hájmmadievnastusáv gá majt la áhtsám jali jus duv átsálvis la hilgoduvvam. Gájkka märrádusá hilgudisá birra átsálvissaj dárja gáktuj la máhttelis gujddidit. Guosská goappátjagá hilgudissaj állásit ja hilgudissaj muhtem mudduj. Märrádusáv mávsoj birra l aj máhttelis gujddit.

Märrádusáv skihpasujto birra ij la máhttelis gujddit

Sjimugis rievtesvuohta gujddit ij gávnnu varresvuohta- ja skihpasujton. Dáktára, skihpasujtára ja ienebu mierredi jus máhtá vissa dálkudimev oadtjot jali ij. Máhtá ávddájbuktet asjmev ja lájtovej valla ij gávnnu duobmostávllá mij gáhttalit jus duvna l rievtesvuohta vissa dálkudibmáj jali ietjá skihpasujttodahkuj.

Dån máhtá märrádusáv gujddit

- jus dån i ábbå viehkev miededuvá
- jus dån miededuvá binnep viehkev gá majt la áhtsám
- jus dån i miededuvá viehkev majt la áhtsám, (bv.dån miededuvá hájmmadievnastusáv årudagá sadjáj vuorrasijårromsajen)
- jus kommuvnna binnep jali hiejtet ávdep miededum dárjav
- jus illa dudálasj mávso stuorrudagájn.

Návti gujddi

Gå la hilgudismärrádusáv oadtjum – mij gálggá tjálatattjat- de háhttu gálmån vahkon gujddit. Gujtuvis galggá kommuvnna sosiálasiebrerádáj vatteduvvat. Sosiálasiebreráde märos jus oarre gávnnu märrádusáv rievddadit. Jus märrádus ij rievddaduvá náv gák la rávkkam, de duv gujtuvis galggá tjuottjudusriektáj rájaduvvat.

Jus illa tjuottjudusriektá duobmojn dudálasj de l máhttelisvuohta kámmárriektáj joarkket ja, mañutjissaj, Alemus tjuottjudusduobmostávlláj. Giehtadalátjit duv ássjev dáj instánsajs muhtemin de gähttalimloahpe rávkaduvvá. Dakkir loahpe vatteduvvá bv, jus duv ássje l ájnas ja máhtta oajvadásáv vaddet gáktu sjimugis ássje boahhteájgen galggi árvustaláduvvat.

Kommuvnan la aj rievtesvuohta gujddit jus adná tjuottjudusriektá jali kámmárriektá duobmo l boasstot.

Riektá mávsálvissaj

Jus dán jali duv ábmudahka vahágahteduvvá hájmmadievnastus dájmadimen duv hejman jali vuorrasijárromsajen gánná áro, de dávk dujna lisj riektá mávsálvissaj kommuvnas jali aktugasj dájmas mij dievnastusáv dájmat.

Jus vahágahteduvvá skihpasujton, bv. dálkudimen, de máhtá ekonomalásj mávsálvissáv rávkkat. Jus vahák sjaddá lánndadiggeájggudum skihpasujton ja bádnesujton de galga aktavuodav válldet Lánndadikkij Gasskasasj Duodastussiebrijn/Landstingets Ömsesidiga Försäkringsbolag (LÖF). Sámme l fámon jus vahák sjaddá priváhtta sujttovadden mij sábadisá milta lánndadikkijn varresvuohta- ja skihpasujtov dájmat. Danna álu dalága rádev ja gätjástusáv oattjo. Jus sidá gujddit bádnedáktárij gut la sebrulasj áladussuorgen Priváhttabádnedáktára/Privattandlákarna, de aktavuodav váldá Priváhttabádnesuojttodiededimijn/Privattandvårdsupplysningen.

Jus vahák sjaddá kommuvnalásj jali priváhtta skihpasujton de galga aktavuodav válldet sujttovadde duodastussiebrijn. Patiänntaduodastussiebrre duv viehket duodastussiebrre áhtsát duodastussiebrre

Jus la vahágahtedum dálkkasis, de máhtá aktavuodav válldet Dálkasduodastusájn/Läkemedelsförsäkringen.

Jus duostoduvá nievret jali jus loabedum viehke gáhtu

Hájmmadievnastus máhtta mañjedit. Viehkenävvoquodásj máhtta boasto vierrastávláv rádjat. Boastodagoj oare l álu boastodádjadásá ja moadda tjuolma tjoavdeduvvi álkemusát ságasta guosske barggij. Jus boasto dago gárdoduvvi, jus nievret duostoduvá jali dán i ájgas boade barggij de bierraktavuodav válldet barggolájdijiddijjn. Jus sidá joarkket gujddimusájn de máhtá aktavuodav válldet gejna ávdásvástádusáv adná dájmas, bv. ájvvijn. Bájkálásj barggovooge galggi gávnnut gut gujddimusájt duosstu. Máhtá diedon agev aktavuodav válldet bájkálásj politijkarij gejn la gájkbadjásasj ávdásvástádus sujtos ja huvsos.

Duv rievtesvuoda birra gujddit ja vuorrasijhuvso vällgogisvuoda birra diededit

- hilgudismärrádusáv häjmmadievnastusá, vuorrasijårromsaje ja ietjá dárja birra l máhttelis gujddit.
- märrádusáv mávsoj birra sujttuj ja huksuj la máhttelis gujddit.
- varresvuolta- ja skihpasujtov ij la máhttelis gujddit.
- Patiäntasiebreráde máhtti bagádit ja viehkedit jus dujna li sujttogatjálvisá.
- Pensjånerra- ja lagámusberajsiebre máhtti aj bagádit ja viehkedit ja ienep gájkkasaj diededimev vaddet.
- Gájkka bargge vuorrasijhuvson li vällgogisá diededit bahás vidjurijt ja vádájt bahás vidjurijda ma guoski aktugattijada gudi vuorrasijhuvsov oadtju gesi ávdåsvåsstådusáv adná dájmas (Lex Sarah).

Kommuvnajn ma li adnegoahtám välljimfriddjavuohtavuogádagáv vuorrasijhuvson máhtá dájmadiddjev målssot jus illa dudálasj. Doarjjagiehtadalle máhttá dunji diededit gáktu dagáduvvá.

Jus dán illa dudálasj varresvuoftaguovdátjijn majt la välljim de dujna l lága milta rievtesvuolta varresvuoftaguovdatjav målssot.

Diededibme Justitioahttsáj

Máhtá gujddit Justitioahttsáj (JO) jus aná dán la boasstot giehtadaláduvvam fábmudagás jali virggeålmmås ássje giehtadallamin. JO:a dahkamus la váksjut fábmudagá ja virggeålmmå stáhta ja kommuvnalasj fábmudagájn lágajt tjuovvu.

Diededibme Nuppástimoahttsáj

Máhtá Nuppástimoahttsáj (DO) diededit jus aná dán la nuppástuvvam ja l gasskavuohta sjiervijn, álmuktjerdak tjadnusijn, jáhkkudagájn jali ietjá jáhkkudakvuojnojn, sáhtusvuodajn, seksualalasj tjerdajn, álldarijn gáktuj ja ienep.

Dánna máhtá rádev ja viehkev oadtjot

Patiänntasiebreráde gávnnuji gájkka kommuvnajn jali lánndadikkijn, valla li organiseridum umassláhkáj. Diededibme gáktu patiänntasiebreráde li organiseridum máhtta fártahasj kommuvnas ja lánndadikkes oadtjot. Patiänntasiebreráde galggi doarjjot ja viehkedit aktugasj patientajt ja rádev vaddet gáktu gálgga joarkket gujduvisáj. Galggi aj oassálasstet kvalitähttaávdedibmáj ja alla patiänntasihkarvuohtaj varresvuohta- ja skihpasujton.

Muhtem kommuvnajn gávnnuji aj vuorrasijoahhtse ja lagámusberajkonsulenta sjimugis barggodahkamusáj. Ájggeguovddelis telefávnnánummara galggi kommuvnan gávnnut.

Sáhtusvuohtaorganisasjávna ja pensjånerra- ja lagámusberajsiebre aj máhtti rádev ja viehkev vaddet. Dájñ álu gávnnuji ulmutja gejn li buorre diedo vuorrasappoj rievtesvuodaj birra sujton ja huvson.

Báhkolissta

Doarjja Häjmmadievnastus, sierralágásj árromsadje ja ietjá kommu-
vnalesj viehke i.s. vuorrasijda. Rievtesvuohta doarjjaj njuolgaduvvá
sosiáladievnastuslágan. Doarjja miededuvvá kommuvas aktugasj
merustallama (dárbboarvustallama) manjela.

BTP Árudakduodde pensjånerajda. Stáhtas biednigahteduvvá ja Pens-
jåvnnáfåbmudagås tjuottjoduvvá.

Biejvvedoajmma Tjoahkkenamma dájmaida ma bieiven dájmaduvvi,
muhttijn aj vahkkogiettijjn. Ulmme målsut rehabiliterimis gitta säbråstal-
lamij ja aktisasjvuohtaj. Muhtemij ulmme I sierra diagnåvssåjuohkusij-
da, buojkulvissan ulmutja demånssaskibådagåjn.

Delegerim Mierkki sirddet rievtesvuodav vissa barggodahkusijt dájma-
dit vuolep åvdåsvåsstådusmieren. Buojkulvis: Vuolepsujtår juogat dål-
kasijt manjel gå skihpasujtår la gehtjadam vuolepsujtåra måhttudagåjt.

Entreprenada Kommuvna ja lánndadigge biedjá häjmmadievnastuså
dájmadimev jali vuorrasijårromsaje jali sujttoguovdåtja dájmaiv ietjá
dájmadiddjåj. Buojkulvis: Privåhta vidnudahka dájmat sujttoguovdåtjav
lånndadikke dahkamuså milta.

Viessomnårre Viessomnårijn miejnniduvvá summa majt aktugattjan
la rievtesvuohta bisodit ietjas sisbåhtusijis åvddål gå måkso oadtju
våldeduvvat. Viessomnårre I låhkabiejadum vuolemussummas, måhttelis
aktugasj merustalådum vuolemussumma lasedimijn ja ålles åjggeguovd-
delis årudakmåkso.

Geriatrijkka Oahppa vuorastime skibådagåj birra. Geriatrijkalasj
klinijkaajn sujttiduvvi vuorrasa bahås ja gåssjelis sujtto- ja rehabiliterim-
dårbujn.

Håjmmaskihpasujtto Varresvuohta- ja skihpasujtto mij hejman dájmadu-
vvå. Organiseriduvvá goappåtjagå lánndadikke ja kommuvas. Mu-
htem sajijn gåvnnu alvos häjmmaskihpasujtto mij skihpadåhpeklinijkaaj
dájmaduvvá.

Håjmmadievnastus Kommuvnalesj doarjja mij galggå giehpedit
vuorrasijda sijå hejman, buojkulvissan viehke persåvnålesj sujttujn,
snivvimijn, biebbmojuogadimijn, sosiålalasj säbråstallamijn ja dålka-
juogedimijn.

Allamåksosuodje Alemus låhkabiejadum månnomåkso majt kommu-
vna oadtju sujtos ja huvsos vålldet. Alemus måkso häjmmadievnastusås,
iemelågås ja sierralågås årromsajes, biejevvedåjmas ja kommuval-
asj varresvuohta- ja skihpasujtos riekkniduvvá nåvti: 0,48 x hadde-
vuodoårvo/12. Alemus måkso sujtos ja huvsos ja årromsajes lanjan
måttijn látjujn riekkniduvvá nåvti: 0,50 x haddevuodoårvo/12.

Ániáiggeårromsadjje Tjoahkkenamma gasskabáddásasj årromsaje umasslágásj hámiida buojkulvissan rehabiliterim jali málsudibme lagámusberrahiida (gehtja vuorrosujtto).

MAR/DÅR Dálkasávdásvásstediddje rehabiliterimis. Dakkir, sierra biejadum ulmusj gávnnu vissa kommuvnajn ja sujna l dahkamus sierraláhkáj suoddjit sihkarvuodav ja kvalitehtav rehabiliterimij kommuvnalasj varresvuhta- ja skihpasujton.

MAS/DÅS Dálkasávdásvásstediddje skihpasujtár. Sujna l vidno suoddjit sihkarvuodav ja kvalitehtav varresvuhta- ja skihpasujton. Aktugasj vidnudagáj dávkká littji ietjasá ávdásvásstediddje skihpasujtára. Gå DÅR ij gávnnu kommuvnan de DÅS:an la aj ávdásvásstádus rehabiliterimis.

Almulasjuohta- ja sekretässaláhka Njuolgat i.s. makkir diedo sekretessas varresvuhta- ja skihpasujton ja sosiáladievnastusán gábtjåduvvi (mij kommuvnas ja lánndadikkas dáimaduvvá).

Sahte årromsadjje Årromsadjje mij ij la sierralágásjårromsadjje, bv. dáhpe jali árudahka sahte dáben moatte fuolkkáj.

Patiántajournála Tjålálvisá patienta varresvuhtavidjura, tjáledum dálkkasij birra j.n.v. Dáktår ja ietjá legitimeridum skihpasujttobargge li vålggogisá journálav tjállet. Journála suoddjiduvvá sekretessas.

Primerrasujtto Dási gullu i.s. varresguovdátjá ja vissa kommuvnajn häjmmaskihpasujtto. Primerrasujtto galggá viesájdiddij varresvuhta- ja skihpasujtto vuododárbov állidit.

Haddevuodoárvo Merustalåduvvá ráddidusás juohkka jage vies-somgáloj rievddadimij vuodos. Stivrri mierev i.s. viessomnárrij, al-lamåksosuodjáj ja pensjåvnåjda.

Rievesvuhta gujddit Rievesvuhta gujddit mårårdusåv duobbmståvllåj, bv. hilgudis åtsålvissaj häjmmadievnastuså gåktuj. Rievesvuhta gujddit gåbtjå vuorrasijhuvsov (sosiáladievnastus) valla ij varresvuhta- ja skihpasujtov.

Sekretåssa ja sjåvovålggogisvuhta Mierkki diedo ja åssjetjålлага e oattjo gullumåhtes ulmutij váni aktugattja loabe dagi vatteduvvat. Sekretåssa ja sjåvovålggogisvuhta l fámon goappátjagå varresvuhta- ja skihpasujton ja vuorrasijhuvson (sosiáladievnastus), vájku gåssta doajmma låjddiduvvá.

Seniorårromsadjje Årudagå hábbmidum vuorrasijda. Årudagå e riekknidålå sierralágásj årromsadjjen danen gå e merustalåduvvå doarjjan sosiáladievnastuslåga milta. (gehtja sierralágásj årromsadjje).

Måskossujtto Varresvuhta- ja skihpasujtto gå l sisetjåledum skihpadåben.

Sierralágásj árromsadge Sosiáladievnastusá namma árudagájda ma li hiebadum vuorrasijda ja miededuvvá doarjjan sosiáladievnastuslága milta. Gáhtjudallá moaddan ietjá namman, mierredum árromsaje hámes, buojkuvvissan: juogosárudahka, dievnastusdáhpe, skihpahájmma, vuorrasijdáhpe jali sujtto- ja huksoárromsadge.

SBTP Sierralágásj árudakduodde pensjånerajda. Árudakduodde pensjånerajda sieldes vuollegis pensjåvnåjn. Pensjåvnåfåbmudagås giehtadalåduvvå.

Gåhttjo IVO gåhttjá ahte lårhkaåsadieme tjuovoduvvá. Inspeksjåvnå Sujttuj ja Huksuj (IVO) la gåhttjofåbmudahka varresvuohta- ja skihpsujttuj ja sosiáladievnastussaj. IVO máhttå gåhttjot åvdåsvåstådiddjijt dåjmajs, divudit bahås vidjuriijt jali bahås vánesvuodajt. Jus dåjma dåv e divuda, de IVO máhttå dåjmaav åvddåliiguovlluj buorggot.

Vuorrosujtto Mierkki vuoras ulmusj målsut håjmmaárromsajev duolloy dålloy årrot åniåjggeårromsajen. Ulmme máhttå årrot rehabiliterim ja/ jali målsudibme lagåmusberrahijda.

Vuorrasijbierrgimdoarjja Máhttå ulmutjijs gudi li ållim 65 jage åtsåduvvat ja vuorrasa gejn la sieldes vuollegis sisboahto jali ij la åbbå. Pensjåvnåfåbmudagås giehtadalåduvvå.

Rabåssujtto Varresvuohta- ja skihpasujtto mij ij båtusav vatte sisitjållemij skihpadåben åjnat mij dåjmaduvvá bv. fuolkkedåktåris jali distriktasujtåris varresguovdåtjin, skihpasujtåris vuorrasijårromsajen jali duostudagån skihpadåben.

Muhtem ájnas lágá

Sosiáladievnastusláhka (SoL) Njuolgat kommuvnaj vuorrasijhuvsov ja ietjá sosiáladievnastusáv. Njuolgat i.s. aktugattja rievtesvuodav doarjjaj.

Varresvuohta- ja skihpasujtoláhka (HSL) Njuolgat varresvuohta- skihpasujtov ja buojkot kommuvnaj ávdásvásstádusáv varresvuohta- ja skihpasujtos.

Láhka almasjiedoj giehtadallama birra sosiáladievnastusán (SoL- PuL) Njuolgat almasjiedoj giehtadallamav sosiáladievnastusán.

Láhka árudakhibadimdárja birra Njuolgat i.s. makkir biedjamdago masi árudakhibadimdoarjja máhtá aneduvvat ja gáktu átsálvisá dán birra giehtadaláduvvi.

Láhka dálvudimdievnastusá birra Kommuvnna jali lánndadigge/guovllo ávdásvásstádusáv adná dálvudimdievnastus ásaduvvá ulmutjiida sáhtusvuodajin gudi e máhte gájjkásasj kommunikasiávnáj riejsit.

Láhka dahkotjerda birra värrobinnedimen goahtebargguj Njuolgat ávdđálbiejadusájt ja vuodojt värrobinnedibmáj ja gudi máhtti värrobinnedimev oadtjot.

Láhka riikkalasj unneplágoj ja unneplágogielaj birra Njuolgat i.s. biejadusájt riikkalasj unneplágoj, riikkalasj unneplágogielaj, tjuottjudusguovloj birra ja riektáv vuorrasijhuvsov unneplágogielajin suomagiella, meangiella ja sámegiella oadtjot.

Láhka riikkadálvudimdievnastusá birra Njuolgat mávsálvisáv rájsogálojda ulmutjiida sujttorávkke ja stuovva sáhtusvuodajin gá háhttuji riejsit sierralágásj divras vuogijn ietjas kommuvnna jali lena álggolin.

Láhka vissa kommuvnalasj rievtesvuodaj birra Lag om vissa kommunala befogenheter Njuolgat kommuvnna loabeduvvá váni aktugasj dárbbomerustallama dagi dievnastusájt fállat ulmutjiida gudi li állim 65 jage.

Láhka dárja ja dievnastusa birra vissa sáhtusulmutjiida (LSS) Njuolgat sierralágásj dárjav ja dievnastusáv vissa juohkusijda sujttorávkke ja stuovva sáhtusvuodaj. Fámon la ávdemusát gejda li sáhtusvuodav áttjudallam ávdđál gá li 65 jage állim.

Láhka välljimfriddjavuohtavuogadagá birra (LOV) Vaddá kommuvnajda ja lánndadikkijda máhttelisvuodav duv dibbdet umasslágásj dájmadiddij gaskan vuorrasijhuvson jali primerrasujton välljit.

Tjuottjudusláhka Njuolgat i.s. gáktu riikka fábmudagá galggi ássijit ma guoski aktugattjajda giehtadallat.

Kommuvnnaláhka Njuolgat i.s. majt kommuvna ja lánndadikke oadtju dahkat ja ij dahkat.

Patiäntaláhka Lága ulmme l nannidit ja tjielggit patienta sajadagáv varresvuhta- ja skihpasujton.

Patiäntadáhtaláhka Njuolgat gáktu almasjiedo ja journálaássjetjálaga galggi varresvuhta- ja skihpasujton giehtadaláduvvat.

Patiäntadáhtaláhka njuolgat makkir rievtesvuoda ja välggogisvuoda li patientajn ja skihpasujton patiäntajournálah gáktuj. Goappátjagá priváhtta ja almulasj skihpasujtto gábtjádúvvá.

Patiäntasihkarvuhtaláhka Lága ulmme l ávdedit alla patiäntasihkarvuodav varresvuhta- ja skihpasujton ja sisanet aj njuolgadusájt sjávo-välggogisvuoda birra priváhtta varresvuhta- ja skihpasujton.

Almasjiehtoláhka (PUL) Njuolgat gáktu fábmudagá ja vidnudagá oadtju almasjiedojt giehtadallat. Ulmme l suoddjit persávnálasj integritehtav gá

Gájkka láhkatevsta máhtti Kluwers oasstedievnastusás rávviduvvat Samtliga lagtexter kan beställas från Kluwers kundtjänst telefávnná 08 598 191 Láhkatevstajt máhtá aj mávsodagi internehtas viedtjat.

Gehtja [www. regeringen.se](http://www.regeringen.se) jali www.notisum.se.

Telefánnánummara & sváldasa

FASS Álmuk (diededibme dálkkasij) www.fass.se

Dálkasdiededibme, telefávnna 0771-46 70 10 Skihpasujttorádevad-
dem, telefávnna 1177, www.1177.se

Fábmudahka oasálasjuohtaj, www.mfd.se, tel 08 600 84 00

Sosiálastivrra, telefávnna 075-247 30 00, www.socialstyrelsen.se

Vuorrasijoahpestiddje, www.socialstyrelsen.se/aldreguiden Sujnnim
sujttuj ja huksuj (IVO), telefávnna 010-788 50 00, www.ivo.se

Lenastivrra Stockhálman ja Sámedigge (állidi unneplågopolitijkav
Svierigin), telefávnna 08-785 40 00, [www.lansstyrelsen.se/stock-
holm/](http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/)

